

PLANPROGRAM

KOMMUNEDELPLAN FOR NATURMANGFOLD

05.10.2021 – sist revidert 03.03.2022
Fastsatt av Arendal bystyret 3. mars 2022

Innhold

1. INNLEDNING	3
1.1 BAKGRUNN	3
1.2 ALTERNATIVER.....	4
1.3 MULIGHETER	4
2. FORMÅL OG MÅLSETTINGER.....	5
3. DELMÅL 1: IDENTIFISERE LOKALE TRUSLER.....	6
3.1 FNS NATURPANEL.....	6
3.2 TRUSLER MOT NATURMANGFOLD	6
4. DELMÅL 2: KOMMUNENS ROLLER OG ARBEID	8
5. INFORMASJON OG MEDVIRKNING.....	9
6. FREMDRIFTSPLAN.....	10

1. INNLEDNING

1.1 Bakgrunn

Arendal har gjennom sin planstrategi (2020) vedtatt at det skal utarbeides en plan for biologisk mangfold:

Plan for biologisk mangfold bør utarbeides for å avklare hvordan Arendal kommune lokalt kan håndtere de globale naturutfordringene FNs naturpanel har pekt på i sin 2019-rapport. En slik plan bør også legge til rette for gode leveområder for ville, pollinerende insekter gjennom planleggingen og drift av arealer.

Det nasjonale arbeidet for å ivareta naturmangfold vektlegger kommunenes rolle. Det gjelder spesielt den avgjørende betydningen kommunene har for beslutninger i arealplanleggingen, men også den helhetlige tilnærmingen kommunene har til lokal samfunnsutvikling.

Regjeringen skriver i Meld. St. 14 (2015-16) Natur for livet – norsk handlingsplan for naturmangfold:

"En planlegging for boligbygging, næringsutvikling, samferdselsanlegg mv. som også ivaretar hensynet til naturmangfold, forutsetter god samhandling og bevisst prioritering i arealforvaltningen. Gjennom arbeidet med kommuneplanens samfunnsdel og arealdel gis kommunen anledning til å se hele kommunens areal, på land og i sjø, i sammenheng. Både samfunnsdelen og arealdelen av kommuneplanen er velegnet for langsiktige prioriteringer på et overordnet nivå, herunder hva angår bevaring av viktige miljøverdier."

Det systematiske arbeidet med kommunedelplaner for naturmangfold kom i gang som en oppfølging av stortingsmeldingen. Meldingen tok blant annet opp at:

"Utarbeidelse av en egen kommunedelplan for naturmangfold, der kommunen identifiserer og tar hensyn til naturverdier av både nasjonal, regional og lokal betydning, vil være et viktig bidrag til den mer grundige interesseavveiningen som skal foretas i den etterfølgende prosessen med kommuneplanens arealdel."

Naturmangfoldet har verdi både som livsgrunnlag, opplevelsesverdi og utgangspunkt for verdiskapning. Kommunene har en nøkkelrolle i å sikre at naturen blir forvaltet på en god måte og gjennom dette bidra til å stanse tapet av naturmangfold.

Arealendringer er den viktigste påvirkningsfaktoren for naturmangfoldet i Norge i dag. De beslutningene som tas gjennom kommunenes arealplanlegging etter plan- og bygningsloven, har i sum stor betydning for hvordan naturmangfoldet blir ivaretatt. En kommunedelplan for naturmangfold er et kunnskapsgrunnlag og verktøy i kommunens arbeid med å ivareta naturmangfold. Det gjelder både innenfor arealplanleggingen etter plan- og bygningsloven og annen planlegging og forvaltning.

Gjennom arbeidet med planen oppnår kommunen at kunnskapen om naturmangfoldet blir mer systematisert og at flere får kjennskap til hvilke verdier som finnes. Planen er en god anledning til å løfte fram naturområder som har verdi lokalt.

En kommunedelplan medfører ingen økte forpliktelser når det gjelder å ta hensyn til overordnede nasjonale eller regionale miljøinteresser. Norske kommuner er allerede forpliktet til å ta slike hensyn.

1.2 Alternativer

Som beskrevet under er det stort rom for å fylle kommunedelplanen med ulikt innhold. Vi ønsker gjennom planprosessen å ha fokus på gjennomførbare tiltak som kommunen har muligheter å innvirke på. Kommunen ønsker å ta en aktiv rolle og utvikle Arendal videre som en god forvalter av natur.

1.3 Muligheter

Planen skal ta utgangspunkt i kommunens egen situasjon. Kommunen må derfor selv vurdere hva som er prioriterte mål, oppgaver og ambisjonsnivå for planarbeidet.

Det er viktig å definere hva man vil med planarbeidet, og at målet er formulert før man går i gang. Formålet med en kommunedelplan for naturmangfold vil som regel være å få fram en oversikt over hvor i kommunen man finner verdifull natur, som grunnlag for arealplanlegging og forvaltning. Målene for planarbeidet kan gjerne struktureres i hovedmål og delmål.

Miljødirektoratet har satt opp noen eksempler på noen temaer som kan tas opp, og hvordan målene kan konkretiseres:

- Etablere et bedre kunnskapsgrunnlag for rulleringen av kommuneplanens arealdel
- Samle informasjon om naturmangfold som er kjent for innbyggere, men som ikke er kartfestet
- Øke kompetansen om forvaltning av natur blant politikere og internt i kommunens egen administrasjon
- Skape eierskap til naturmangfoldet blant kommunens innbyggere
- Få til et godt samarbeid med nabokommuner om en god forvaltning av felles naturområder

Grensa for planarbeidet trenger ikke nødvendigvis følge kommunegrensa. Planen kan ta for seg en del av kommunen, for eksempel de områdene der det er utbyggingspress. En kommune som har utarbeidet plan, vurderte i etterkant at utfordringene i pressområdene og i landbruksområdene var så forskjellige at det godt kunne ha vært to prosjekter.

Det kan være lurt å tenke gjennom om kommunen har konkrete utfordringer når det gjelder ivaretagelse av naturmangfold som man vet det er viktig å gripe fatt i. I så fall bør disse utfordringene være et viktig tema i planarbeidet.

En del av planarbeidet vil bestå i å få fram informasjon om naturområder av lokal verdi. Dette er ofte områder som ikke fanges opp i ordinær naturtypekartlegging. Kommunen er derfor avhengig av medvirkning for å få til et godt kunnskapsgrunnlag. Informasjonsmøter, feltbefaringer og egne møter der man tar for seg kommunekartet, kan være nyttig for å få innspill fra organisasjoner og innbyggere. Kommunen bør åpne for muntlige og skriftlige innspill utenom møtene.

2. FORMÅL OG MÅLSETTINGER

Hovedformålet med planarbeidet er å unngå tap av natur- og arts mangfold. Gjennom planen vil Arendal ta bedre vare på naturen gjennom bærekraftig forvaltning og god arealforvaltning.

Målsettingen med planen er todelt:

- FNs naturpanel har påpekt de globale utfordringene knyttet til naturmangfold. Kommunedelplanen skal identifisere de lokale utfordringene som er i Arendal.
- Kommunene har en nøkkelrolle i å sikre at naturen blir forvaltet på en god måte. Kommunedelplanen skal se på alle kommunens roller, og vurdere hvordan arbeidet med naturmangfold kan forbedres.

Kommunen skal ha en kunnskapsbasert forvaltning av naturmiljøet som grunnlag for nødvendige beslutninger og målrettede tiltak. I arbeidet blir det sett på koblinger mot anbefalingene i FNs naturpanel, FNs bærekraftsmål og nasjonale miljømål.

Kommunedelplanen utarbeides og skal vedtas etter reglene i plan- og bygningsloven. Planen vil ta for seg hele kommunen, både land og sjøareal. Det utarbeides ikke et juridisk bindende plankart. Kommunedelplanen vil bestå av en planbeskrivelse og en handlingsdel. Det kan også være aktuelt å utarbeide retningslinjer.

Planarbeidet vil ikke omfavne friluftsliv, kulturmiljø og kulturminner. Kommunen har her egne kommunedelplaner. Eventuelle temakart og illustrasjoner vil vise eksisterende situasjon og det vil ikke tas hensyn til hva som er regulert status.

Det har til oppstart av planarbeidet vært et stort fokus på pågående og kommende utbygginger og behov for kartlegging og verdisetting av natur. Grunnet budsjett og tidsramme vil det ikke være aktuelt å kartlegge områder i denne planprosessen.

Kommunedelplanen vil pågå parallelt med revisjon av kommuneplanens arealdel og oppstart av enkelte reguleringsplaner. Aktuelle kartlegginger av naturområder vil skje i disse prosessene. Informasjon som avdekkes gjennom kommunedelplan for naturmangfold kan være aktuelt å ta med i kommuneplanens arealdel.

3. DELMÅL 1: IDENTIFISERE LOKALE TRUSLER

3.1 FNs naturpanel

Naturpanelet er et globalt vitenskapspanel. På samme måte som FNs klimapanel (IPCC), skal Naturpanelet (Ipbes):

- Utrede og sammenfatte status for kunnskap for å sikre faglig troverdighet og politisk legitimitet.
- Fremme utvikling av forvaltningsverktøy, som overfører kunnskap til politiske beslutningstakere.
- Identifisere fagområder der det er behov for ny kunnskap.
- Bygge kapasitet i utviklingsland.

6. mai 2019 kom Naturpanelet med sin første hovedrapport - den mest omfattende som noen gang er laget om naturens tilstand. 150 ledende eksperter fra 50 land var hovedforfattere for rapporten. Ytterligere 250 eksperter bidro til den.

Rapporten gir svar på hva status er for de internasjonale målene om bærekraftig utvikling, Aichi-målene for naturmangfold og Paris-avtalen om klimaendringer. Det er første rapport av denne typen siden 2005, og den første som er utarbeidet med så bred internasjonal forankring.

3.2 Trusler mot naturmangfold

FNs naturpanel lister fem hovedgrunner til at arter nå dør ut i et tempo mellom ti og hundre tusen ganger fortere enn tidligere. Årsakene er listet under i rangert rekkefølge.

1. Endret arealbruk

Gjennom landbruk, skogbruk og gruvedrift på land, og overfiske i havet er naturlige økosystemer redusert med ~50 prosent de siste femti år. En halv million arter har derfor ikke tilstrekkelig habitat til å overleve på lang sikt.

- 75 prosent av alle landområder er enten blitt lagt om til åkre, dekket av betong, druknet i demninger eller er på annen måte betydelig omdannet.
- Over 66 prosent av havområdene har blitt endret av oppdrettsanlegg, shippingruter, undervannsgruver eller andre prosjekter.
- 75 prosent av elver og innsjøer blir brukt til dyrehold eller avlinger.
- 83 prosent av våtmark har forsvunnet siden 1700.
- Bare 3 prosent av havområder er fri fra menneskelig påvirkning.

2. Direkte utnyttelse av organismer

Menneskelig rovdrift på dyre- og plantearter har vokst i takt med at verdens befolkning er fordoblet siden 1970, og matproduksjonen har økt.

- 25 prosent av verdens isfrie land er beitemark for buskap.
- Avlinger bruker 12 prosent av landområdet.
- I 2015 ble 33 prosent av fiskeressursene i havet fisket over bærekraftig nivå.

Disse siste tre har mindre, men økende påvirkning på artsmangfoldet:

3. Klimaendringer

- Den globale temperaturøkningen på 0,7 °C påvirker naturen på både genetisk nivå og økosystem-nivå, og er ventet å ha en mye større effekt over de neste tiårene – i noen regioner vil klimaendringer bli den viktigste årsaken til at arter utrykkes, ifølge rapporten.

4. Forurensning

- 400 millioner tonn industriavfall dumpes i elver, sjø og hav hvert år. Mer enn 80 prosent av avløpsvann renses ikke.
- Avrenning av gjødsel har skapt 400 dødsoner i havet, et areal like stort som Storbritannia.
- Plastforurensning har blitt tidoblet siden 1980.

5. Spredning av fremmede, skadelige arter til nye områder

- Fremmede arter – som brunsnegl, mårhund og sitkagran i Norge – kan f.eks. utkonkurrere lokale arter eller bære med seg sykdommer.

I kommunedelplanen skal det vurderes hvordan de fem globale truslene slår ut i Arendal kommune.

4. DELMÅL 2: KOMMUNENS ROLLER OG ARBEID

Kommunen har mange roller som kan benyttes for å hindre tap av natur og arts mangfold. Både som myndighetsutøver, grunneier, forvalter og tilrettelegger har kommunene en unik rolle for å sette fokus og prioritere mellom saker.

Hvordan kan kunnskapsgrunnet bli bedre?

- Hva finnes av registreringer?
- Hvor tilgjengelig er informasjonen?
- Bør vi få mer informasjon om natur i Arendal, og hvordan skal denne innhentes?
- Hvordan kan vi gjøre kjent informasjon mer tilgjengelig?

Hvordan kan arealforvaltningen hindre tap av naturverdier?

- Hvordan kan arealplaner sikre natur?
- Hvordan er kjent kunnskap formidlet i kommuneplanen?
- Hvordan kan vi gjøre det enklere for innbyggere å formidle inn informasjon om naturverdier i plansaker?
- Hvor mye natur mister vi årlig i Arendal, og hva er planlagt omdisponering av natur i gjeldende arealplaner (arealregnskap)?
- Ønsker vi å være arealnøytrale og hvordan kan vi oppnå dette?

Hvordan kan Arendal kommune bli bedre som forvalter av natur?

- Hvordan jobber kommunen som myndighetsorgan med sine ansvarsoppgaver i dag?
- Hvordan jobber kommunen som grunneier med forvaltning av natur?
- Hvordan jobber kommunen som forvalter av friområder, bebygde områder og tekniske anlegg med forvaltning av natur?
- Hvordan bidrar kommunen utover de lovpålagte oppgavene, for eksempel med tilrettelegging av private initiativ?
- Hvordan kan kommunen nytte seg av ny teknologi (eks. virtuelle innhegninger og beiting) i arbeidet?

Hvordan kan særskilte arter og naturtyper forvaltes bedre?

- Ville pollinerende insekter
- Damfrosk
- Myrområder
- Tareskogen
- Ålegress
- Hule eiker
- Kulturlandskapet

Hvordan kan landbruket bli bedre til å ta vare på natur?

- Hva er særskilte utfordringer for jordbruket og skogbruket i Arendal?
- Hvilke støtteordninger finnes og hvordan benyttes disse lokalt?
- Kan urbant landbruk bidra til å ta vare på natur?
- Kan landbruk kombinert med pedagogisk virksomhet bidra til å ta vare på natur?

Hvordan kan natur restaureres?

- Er det bekker som tidligere er lukket som kan åpnes opp?
- Er det myrer og andre våtmarksområder som kan restaureres?

5. INFORMASJON OG MEDVIRKNING

Det legges opp til en åpen planprosess utover minimumskravene i plan- og bygningsloven. Det vil bli satt opp workshops og informasjonsmøter med myndigheter, aktuelle foreninger og lag. Planforum skal benyttes som arena for medvirkning for offentlige instanser.

Kommunen ønsker en dynamisk prosess, og ønsker derfor ikke på nåværende tidspunkt å låse medvirkningsformene i planprogrammet. Formen må bli til i dialog med aktuelle samarbeidsparter underveis i arbeidet.

Det er etablert en side på kommunens hjemmeside med informasjon om planprosessen. Politikere v/kommuneplanutvalg informeres underveis i prosessen.

Under følger en oversikt over ulike myndigheter, foreninger og interne grupper som vil være aktuelle å involvere i arbeidet med kommunedelplanen.

Grunnskolene i Arendal kommune bør involveres i arbeidet med å nå formålet for kommunedelplan for naturmangfold, å unngå tap av natur og arts mangfold. Skolene gis mulighet til selv å utvikle opplegg for medvirkning, undervisning og workshops som er tilpasset ressursene og nærmiljøet ved den enkelte skole.

Offentlige

- Statsforvalteren i Agder
- Agder fylkeskommune
- Miljødirektoratet
- Fiskeridirektoratet
- Raet nasjonalpark
- Norsk institutt for vannforskning (NIVA)
- Havforskningsinstituttet
- Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO)
- Universitetet i Agder (tidl. Naturhistorisk museum Agder)
- Barn og unges representant

Lokale organisasjoner og foreninger

- Forum for natur og friluftsliv-Agder
- Naturvernforbundet i Aust-Agder
- Naturvernforbundet i Arendal
- Norsk ornitologisk forening, Aust-Agder
- Norsk zoologisk forening, Sørlandsavdelinga
- Agder botaniske forening
- Norges Bondelag, Lokallag Arendal
- Småbrukerlaget
- Skogeierlaget

Politiske

- Kommuneplanutvalget
- Ungdommens bystyre

6. FREMDRIFTSPLAN

	2.k 2021	3.k 2021	4.k 2021	1.k 2022	2.k 2022	3.k 2022	4.k 2022
Planleggingsfase							
Etablering av prosjektorganisasjon							
Avklaring av interesser							
Prosjektbudsjett							
Ressursallokering							
Gjennomføringsfase							
Utarbeide planprogram							
Kunngjøring oppstart og høring planprogram							
Fastsette planprogram							
Medvirkning							
Utarbeide konkret planforslag							
Politisk planbehandling							
Førstegang behandling i KPU							
Offentlig ettersyn							
Medvirkning							
Evt Justeringer av forslag etter høring							
Endelig behandling i Bystyret							